

Покатілова О.О.
старший викладач
кафедри методики мов та літератури
ІППО КУ імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

РОЛЬ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Анотація: У статті розглянуто проблему розвитку професійної майстерності вчителя-словесника у системі післядипломної педагогічної освіти. Наведено складові педагогічної майстерності, визначено значення базових предметних компетентностей і компетенцій. Обґрунтовано актуальність і ефективність оволодіння культурологічною компетенцією вчителями-словесниками на курсах підвищення кваліфікації.

Ключові слова: професійна майстерність, предметна компетентність, культурологічна компетенція, вчитель-словесник, післядипломна освіта.

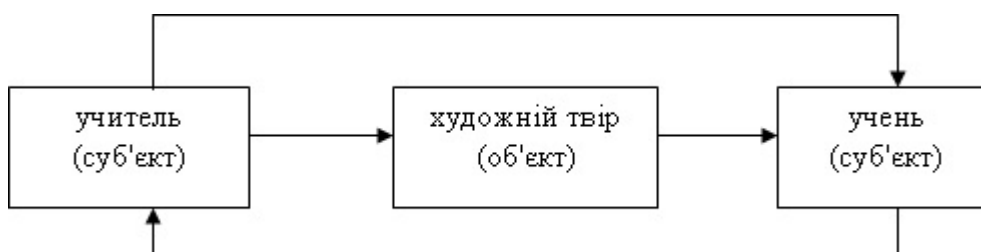
В умовах стрімкого розвитку суспільства, глобалізації економічних процесів і входження України до Європейської спільноти зростає потреба у висококваліфікованих педагогічних кадрах, які були б необхідні на ринку праці у сфері сучасної освіти. Нині неможливо не враховувати роль і значення післядипломної освіти у системі підвищення кваліфікації вчителів, надання освітніх послуг у процесі навчання дорослих. Діючі курси підвищення кваліфікації мають бути спрямовані і проведені з урахуванням реальних потреб учителів у поширенні знань зі шкільних дисциплін, отриманням практичного досвіду в оволодінні інноваційними методиками і технологіями, узагальнення та розповсюдження власного педагогічного досвіду. Існуюча система підвищення кваліфікації вчителів повинна надавати можливість фахівцям будь-якої кваліфікаційної категорії обирати індивідуальну траєкторію навчання (обов'язкові курси та курси за вибором), форми навчання (очна, дистанційна, змішана), а також часу проходження курсів у системі підвищення кваліфікації. Таким чином, система післядипломної освіти має бути досить гнучкою, поліфункціональною, відповідати принципам безперервного навчання

впродовж життя, індивідуалізації, гуманізації та гуманітаризації сучасної освіти. " Досвід розробки програмно-методичного змісту підвищення кваліфікації вчителів-словесників дозволяє виокремити наступні принципи цього процесу: системність, цілісність, варіативність, гуманізм й гуманітаризацію, а також актуалізувати культурологічний підхід до відбору змісту підвищення кваліфікації і підкреслити особистісно зорієнтований характер навчальної діяльності учасників процесу" [3, 128].

Неабиякого значення, на наш погляд, набуває застосування культурологічного підходу у системі підвищення кваліфікації вчителів-словесників. Вчителі-філологи повинні постійно удосконалювати базову предметну літературну компетентність. У свою чергу літературна компетентність учителя-словесника повинна формуватися на підставі його професійної майстерності й особистісних якостей вчителя. Сучасний вчитель літератури, на думку багатьох вчених-методистів, повинен уміти розв'язувати низку завдань "дослідницького, конструкторського, організаційного та комунікативного характеру" [4, 83]. При цьому сучасний вчитель літератури має володіти певною технологією навчання, бути налаштованим на отримання позитивного результату та співпрацювати з учнями як всього класу, так і з кожним з них окремо. Необхідно зазначити, що значну роль у реалізації дидактичних завдань вчителя відіграє творча складова навчального процесу. Так, учений-методист Ф.Штейнбук говорить саме про художньо-дослідницькі задачі у набутті вчителем педагогічного досвіду і майстерності у навчанні літератури: "Художньо-дослідницький компонент діяльності учителя літератури є особливим різновидом специфічної творчості... незалежно від характеру методичної манери викладання предмету. Проблему якісного викладання літератури дозволяє вирішити творчий підхід до реалізації художньо-дослідницьких задач у контексті художньо-педагогічної діяльності" [7, 141]. Саме творчий підхід, творче мислення, налаштування на розкриття творчого потенціалу учнів повинно відрізняти вчителя-словесника як справжнього "майстра слова" у процесі набуття ним фахової

майстерності. Також вчителю літератури потрібно бути майстром у взаєминах з учнями. Модель спілкування на уроці сучасного вчителя-словесника з учнями повинна набувати рис якісного творчого характеру, базуватися на засадничих принципах особистісно орієнтованого навчання та діалогового спілкування. Важливого значення у діалоговому спілкуванні між вчителем і учнями набуває необхідна емоційна налаштованість, самовідчуття вчителя, що допомагає організувати колектив учнів в єдиний творчий, націлений на співпрацю колектив. "Діалогове навчання", як один з основних принципів сучасної освіти, формує "суб'єкт-суб'єктні" відносини на рівні "вчитель-учень".

Таким чином, слід зазначити, що фахова майстерність вчителя літератури повинна формуватися і набувати подальшого удосконалення на основі базової предметної компетентності з урахуванням умінь розв'язувати художньо-дослідницькі задачі та організувати особистісно орієнтований процес навчання. Якщо брати до уваги, що об'єктом навчання на уроці літератури є художній твір, то взаємодія між вчителем і учнями може виглядати таким чином:

Учитель, який налаштований на зворотній зв'язок з учнями у процесі навчання, має отримати особистісну творчу учнівську інтерпретацію виучуваного твору. Подібна модель повинна бути основною у процесі оволодіння учнями ключовими компетенціями із предмету "література" або, як зазначено у Державному стандарті базової повної загальної середньої освіти, "наскрізними змістовими лініями літературної освіти: емоційно-ціннісною, літературознавчою, культурологічною, компаративною" [1, 8]. Наведена модель у взаємодії між вчителем і учнем формує так зване "герменевтичне коло", яке об'єднує процеси оволодіння

певною сумою знань, розуміння та осмислення цих знань з позиції власного життєвого досвіду та рефлексій учнів. У сучасному освітньому середовищі навчання літератури варто здійснювати безпосередньо завдяки особистісному учнівському розумінню художнього твору. Наука герменевтика знайшла своє застосування у шкільній практиці навчання літератури як наука про тлумачення текстів. На сучасному етапі розвитку освіти герменевтика набуває широкого культурологічного значення з позиції не тільки авторської свідомості і буття, а й з позиції учнівської інтерпретаційної активності і творчої самореалізації. Учитель повинен майстерно скеровувати цей процес ретрансляції певної інформації з метою її подальшого застосування учнями у короткостроковій чи довгостроковій перспективі.

Цілі та завдання сучасної літературної освіти вимагають від вчителя-словесника володіння культурологічною компетенцією, культурологічним підходом у навчанні, методикою проведення уроку культурологічного аналізу тощо. Саме для цього вчитель-словесник повинен постійно вдосконалювати свої надпредметні ключові компетентності та особистісні якості задля ефективного та успішного проведення уроку. Серед особистісних якостей вчителя літератури виокремлюємо "творче професійне самовідчуття вчителя" [2, 93], вміння створювати психологічно комфортну атмосферу уроку, володіння "сугестопедичною технологією навчання" оскільки: "відмінність сугестопедії від попередніх напрямів полягає в тому, що вона передбачає сугестивні впливи на особистість поза межами гіпнозу, автотренінгу, перехідних станів біоритмів та м'язової релаксації. Згадані впливи здійснюються у звичайному стані свідомості і найчастіше пов'язані з відповідною інтонацією, ритмікою, паузами виразом обличчя, подглядом педагога..." [5, 13]. Цікавим досвідом з приводу сугестопедичної технології є використання музичних творів на уроках літератури, що створює на уроці максимально комфортну атмосферу, яка надає уроку емоційного забарвлення та сприяє успішному засвоєнню знань.

На наш погляд, вирішення питань удосконалення фахової майстерності, набуття предметної та ключових компетентностей, оволодіння професійними якостями вчителя-словесника має бути здійснено за допомогою курсів підвищення кваліфікації вчителів у курсові та міжкурсів періоди. Наприклад, технологія проведення уроку-культурологічного аналізу може бути застосованою як майстер-класи передових учителів-новаторів у форматі проведення очних курсів. Дистанційна форма навчання може бути не менш ефективною у процесі оволодіння вчителями специфікою культурологічного аналізу художнього твору. Слід зазначити, що дистанційна форма проходження курсів вчителями повинна бути не менш ефективною ніж інші за умови налагодженої системи телекомунікаційного он-лайн спілкування між вчителями та професорсько-викладацьким складом ІППО. Дистанційний курс з оволодіння вчителем-словесником культурологічним підходом у навчанні має містити дидактичні матеріали, аудіо та відеопродукцію, приклади творчих питань та завдань щодо проведення уроку культурологічного аналізу. З метою діагностування вчителів щодо володіння ними певними методичними прийомами використання культурологічного аналізу пропонуються питання.

1. Наскільки актуальним для сучасної шкільної практики навчання є використання культурологічного аналізу?
2. Чи використовуєте ви і якою мірою культурологічний аналіз у власній педагогічній роботі?
3. З якими труднощами доводиться вам стикатись у процесі застосування культурологічного аналізу на уроках світової літератури?
4. З якою метою необхідно використовувати культурологічні матеріали на уроках світової літератури?
5. На якому етапі сучасного уроку літератури доцільно використовувати культурологічний контекст?

6. Які прийоми культурологічного аналізу є найбільш ефективними в організації навчально-пізнавальної діяльності старшокласників?
7. На основі якої джерельної бази доцільно проводити культурологічний аналіз творів світової літератури?
8. Розвиток яких особистісних якостей потребує пріоритетної уваги під час звернення до культурологічного контексту?
9. За яких умов сучасний учитель світової літератури зможе забезпечити належний рівень сформованості загальнокультурної компетентності та умінь самостійно аналізувати художній твір у широкому культурологічному контексті?

Обробка відповідей вчителів на ці запитання надасть змогу викладачеві спрямувати свою роботу на надання можливих консультацій, на керування процесом самостійного дистанційного оволодіння вчителями методикою культурологічного аналізу або проведення майстер-класу з використанням культурологічного аналізу художнього твору у форматі очного навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів-словесників. "Учню має бути цікаво, в ідеалі – він має прагнути навчитися чомусь. А вчителю слід настільки зацікавити, захопити матеріалом і собою, щоб учні не помітили, як процес навчання розпочався і не завершився, оскільки справжній урок літератури не завершується із дзвінком. Для цього вчитель має добре знати, чого він хоче досягти" [6, 17]. Тому, яку б технологію або методику не обрав вчитель, вона має бути цікава, насамперед, безпосередньо самому фахівцю, а потім вже і самім учням. Справжній майстер своєї справи, особливо вчитель-словесник, повинен захоплюватися сам і вміти захоплювати інших.

ДЖЕРЕЛА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Всесвіт. л-ра в сучасній шк. – 2014. – № 7-8. – С. 3–14.
2. Львова Ю. Л. Творческая лаборатория учителя : кн. для учителя / Ю. Л. Львова. – М. : Просвещение, 1985. – 158 с.

3. Михеева Т.Б. Развитие профессиональной компетентности учителя-словесника полиэтнической школы в постдипломном образовании: дис....док. пед. наук : 13.00.08 / Михеева Татьяна Борисовна; Московский педагогический государственный университет. – Москва, 2015. – 349 с.
4. Мірошніченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник / Л.Ф. Мірошніченко. – К. : Вища шк. 2007. – 415 с.
5. Скрипник Т.М. Сугестопедична технологія: використання музичних творів на уроках літератури / Т.М.Скрипник // Всесвіт. л-ра та культура в навч. закл. України. – 2007. – № 6. – С. 13–16.
6. Таранік-Ткачук К. Складові майстерності вчителя та фактор створення сучасного і успішного уроку літератури / К.Таранік-Ткачук // Всесвіт. л-ра в сер. навч. закл. України. – 2011. – № 7-8. – С. 17–19.
7. Штейнбук Ф.М. Методика викладання зарубіжної літератури у школі / Ф.М.Штейнбук. – К.: Кондор, 2007. – 316 с.

В статье рассматриваются проблемы развития профессионального мастерства учителя-словесника в системе последипломного педагогического образования. Приводятся составляющие педагогического мастерства учителя, определяется значение базовых предметных компетентностей и компетенций. Рассматривается актуальность и эффективность овладения учителями-словесниками культурологической компетенцией на курсах повышения квалификации учителей

Ключевые слова: профессиональное мастерство, предметная компетентность, культурологическая компетенция, учитель-словесник, последипломное образование.

In the article the problem of a Literature teacher's professional skills' development has been examined from the point of view of a post-qualifying pedagogical education. The component parts of a teacher's professional skills as well as the importance of basic subject competences have been defined. The actuality and the effect of a Literature teacher's culturological competences' mastering through in-service education have been also proved.

Key words: professional skills, subject competence, culturological competence, Literature teacher, post-qualifying education.